

İLÂHIYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHIYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1964

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ . 1964

Yıl: 1964

Cilt: XII

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1964

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ . 1964

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN	: <i>L'İslam en face du Problème Orient et Occident</i> 1
" " " " "	: <i>Şark-Garp Problemi karşısında İslâmiyet</i> 21
Hıfzırrahman RAŞİT ÖYMEN	: <i>İslâmiyette Öğretim ve Eğitim hareketleri</i> 35
Doç. Dr. İbrahim AGÂH ÇUBUKÇU	: <i>İhvân As-Safâ ve Ahlâk Görüşüleri</i> 43
" " " " "	: <i>Mutezile ve Akal Meselesi</i> 51
Osman KESKİOĞLU	: <i>Mûsa Cârullah</i> 63
Prof. Dr. BERNARD LEWIS	: <i>Orta Şarkın Tarihi Hüviyeti</i> 75
Prof. Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU	: <i>Bazı İslâm bilginlerinin toplum görüşleri</i> 83
Prof. Dr. Kâmran BİRAND	: <i>Existentialisme Üzerine II</i> 100
Prof. Dr. Zübeyr SİDDİKÎ	: <i>İslâm Hukukunda Hadis'in Yeri Çeviren</i> : Dr. M. Esad KILICER 113
ALY MAZEHERİ	: <i>Müslüman Ortaçağda Eğitim ve Öğretim</i> : <i>Çeviren Asis. Dr. Bahriye ÜÇOK</i> . 119
İbrahim AGÂH ÇUBUKÇU	: <i>Prof. Necatî Lûgal ve Eserleri</i> 129
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN	: <i>Rıfkı Melûl Meriç</i> 135
" " " " "	: <i>Prof. Dr. Kâmran Birand</i> 139
Prof. M. Tayyib OKIÇ	: <i>Saraybosna Gazi Husrev Beğ Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu</i> 143
" " " " "	: <i>İslâm Hukukunda Muhakeme Usulüne Dair Bir Eser</i> 153
Doç. Dr. İ. TUNALI	: <i>Felsefenin Işığında Modern Resim I.</i> : <i>Impressionism</i> 155
N. ÖNER	: <i>Abdülkadir Erener</i> 158
Asis. Esat COŞAR	: <i>Behçetü'l-Hadâ'ik'in Yeni Bir Nüshası</i> . 159

muhasarasından başlayarak son zamanlara kadar devam edegelmiştir. Balkan harbi esnasında işgal edilen mıntakalarda, hususiyle Bulgaristan, Yunanistan ve Makedonya ile Kosova ve Yeni Pazar sancağında, bir galibiyet nişanesi olarak, askerler tarafından İslâmi eserler müteaddid şehirlerde alenen yakılmıştır. Üstelik bu vahşi hareketlerle övünülmüştür de. Ancak son zamanlarda gayr-ı müslim bazı olgun ve münevver ilim adamları bunu takbih edip büyük üzüntü ve pişmanlık izhar etmektedirler.

İlmî ölçüler içinde hazırlanmış olan bu Katalog, şübhesiz uzun ve çetin bir faaliyetin mahsulüdür. İçinde iki yüzü aşan türkçe ve 24 kadar farsça eser bulunmakta, geri kalanın hemen hepsini arabça eserler teşkil etmektedir. Müellifin istifade edebildiği el kitablarının azlığı nazarı itibara alınır, bu işin güçlüğü daha iyi anlaşılır. Kaynak-bibliyografyayı (ss. XXVII-XXIX) gözden geçirmek, bu hususu anlamak için kâfi gelir. Gerçi en mühim bibliyografya kitablarının ekserisi listede mevcuttur. Fakat dünya kütübhaneleri katalogları nisbeten eksiktir. Berlin, München, Paris, Viyana, Gotha, Upsala, Bratislava, British Museum, Ambrosiana, ve Kahire kütübhaneleri katalogları varsa da, İspanya, Amerika, Avrupanın birçok diğer kütübhaneleri ve bilhassa (Mısır hariç) diğer İslâm alemindeki kütübhaneler katalogları, müellifin istifadesine arz edilmiş değildir. Hele İstanbul kütübhaneleri katalogları çok mahdud bir sayıdadır (yalnız Ayasofya camii, Servili, Süleymaniye ve Yeni cami kütübhaneleri katalogları). Bu noksanlık, coğrafi ve idari taksimata dair eserlerde de kendini gösteriyor. Bu yüzden meselâ Bolu vilâyetine bağlı Mudurnu, hâlâ Kastamonu vilâyetinde görülmektedir (No. 97/1405). Bütün bunları tedarük etmenin, kütübhanenin maddî imkânları dışında olduğu bedihidir. Hatta bu Katalog'un neşri bile ancak Hükûmetin yardımı ile mümkün olmuştur. Katalog'un müteakib cildleri için vaziyet aynı olacaktır. Halbuki en aşağı daha üç cildlik bir malzeme mevcuttur.

Katalogun sonundaki ilâve ve tashih kısmı çok isabetli olmuştur. Kitaplar ve müellifler indeksleri, Katalogun kullanılmasını bir hayli kolaylaştırmıştır. Keza bazı mühim yazmalar'a âid onbeş kadar fotokopi de çok istifadelidir. Müellifin elinde olmayan sebeplerden dolayı vâki olan eksikliklere rağmen, katalog çok muvaffakiyetli olmuştur ve müellifi, böyle faydalı bir eser meydana getirdiği için cidden tebrike lâyıktır.

İSLÂM HUKUKUNDA MUHAKEME USULÜNE

DÂİR BİR ESER 1)

Prof. M. TAYYİB OKIÇ

Bu eser, Bay Friedrich Selle'nin Köln Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde vermiş olduğu doktora tezidir. Bu Üniversitenin mümtaz şarkiyatçılarının tedkiklerini ve hususiyle Prof. Dr. Erwin Gräff'inkileri 2) evvelden tanımaktayız. Mevzu olarak İslâm Hukukunda usûl-i mu-

1) Friedrich Selle, *Prozessrecht des 16. Jahrhunderts im Osmanischen Reich*, auf Grund von Fetwas der Scheichülislame Ebüssuud und anderer unter der Regierung des Sultans Süleiman des Prächtigen. 112 Seiten-3 Tafeln. Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1962. DM 18.

2) Meselâ: *Gerichtsverfassung und Gerichtsbarkeit im islamischen Recht* (in: Zs. f. vgl. Rechtswissenschaft, 58/1955) - *Das Verhalten von Christ und Muslim in Kriegsgefangenschaft* (Ausarbeitung eines Vortrages auf der Mediävistentagung 1958, in Köln. Erschienen in Wl.) - *Probleme der Todesstrafe im İslam* (in Zs. f. vgl. Rechtsw. 59/1956.) - *Jagdbeute und Schlachtier im islamischen Recht. Eine Untersuchung zur Entwicklung der islamischen Jurisprudenz* (Bonner Orientalistische Studien, Bd. 7., Bonn 1959). - *Von Wesen und Werden des islamischen Rechts* (in: Bustan, Zs. der Hammer-Purgstall-Gesellschaft, Wien, 2/1960). - *Die Todesstrafen des islamischen Rechts* (Erscheint in: Bustan, 5 und 7). - *Eine wichtige Rechtsdirektive Uthmans aus dem Jahre 30.* (in: Oriens, Leiden 1963, XVI, 122-123) etc.

hakemeyi seçmiş bulunan Bay Selle, tezini büyük âlim, fakih ve ilâhiyatçı, Şeyhulislâm Ebu's-Su'ud Efendinin fetvaları üzerine dayandırmakla yerinde bir harekette bulunmuştur. Bu zatın Fetvalar mecmuasından müellif dört bölüm seçmiştir: Adabu'l-kâdî wa'l-muftî, aş-Şahâda, al-Wakâla ve ad-Da'wâ.

Bir fihrist (s. 3-4) ve bir bibliyografya (s. 5-7)'dan sonra müellif, Goethe'nin Ebussu'ud Efendi'nin hâtırasına yazdığı birkaç mısra'ın kaydı ile son verdiği, İslâm Hukuku, Fetvalar ve Şeriat'ın usulü muhakemesi hakkındaki bir girişini (s. 9-14.) müteakib asıl eserine geçmektedir. Fetvaların metnini (s. 15-69), meselelerin bir konkordansı (s. 70-76) ile iki bölümün almanca tercemesi (s. 77-112) takib etmektedir. Burada, Ebussu'ud Efendiye aid kısa bir biyografinin verilmemiş olmasını eksiklik olarak kayd edebiliriz.

Fetvaların türkçe metni için Bay Selle başlıca üç yazmadan faydalanmıştır: Ankara Diyanet İşleri Riyaseti'ninki (No. 728), İstanbul Ali Emiri - Millet kütüphanesinininki (Şeriat Hukuku, No 80) ve İstanbul Bayazıt - Umumî kütüphanesinininki (No. 2557).

Ebussu'ud Efendi'nin fetvaları yanında, pek meşhur diğer bazı türk fâkihleri (meselâ Ali el-Cemalî, Şeyhulislâm Ahmed Şemsuddin İbni Kemal - Kemalpaşazade, Sa'di Çelebi ve Muhyiddin Çivi-zade)'ninkileri de görmekteyiz. Bu arada al-Fatâ-wa'l-Hindiyya (Al-'Âlamgîriyya)'dan, Fatâwâ Kâdîhân'dan, Al-Fatâwa'l-Bazzâziyya ve sâireden çıkarılmış birkaç fetvanın mevcudiyetine de işaret edelim.

Lâtin harfleriyle neşredilmiş olan dört bölüm (kitab) fetvadın sadece ikisinin (aş-Şahâda ve al-Wakâla) almanca tercemeleri verilmiştir.

Şayanı teessüftür ki -transkripsiyon hususunda- müellif orijinal telâffuzu muhafa etmeyip, onların bugünkü okunuşunu tercih etmiştir; fakat metni tesbit etmek için faydalandığı yazmaların gösterdikleri farkları (varyantları), not olarak bize göstermiş olması, şübhesiz çok isabetli olmuştur. Bununla beraber Hayrunnisa (s. 98) ismi üzerinde müellifle mutabakatte değiliz; zira, bize göre, onun Hazreti Fatıma ile hiçbir ilgisi yoktur.

Fetvaların tahlilinde müellifi, muğlak noktalara en münasib manaları bulmak meziyetine sahip görüyoruz ve biz, onun burada mükemmel bir tenkid anlayışının delilini verdiğini kabul etmek durumundayız. Sağlam ve metodlu tedkiki, tebriklerimize lâayık bir başarıdır, zira bu eser, İslâm Hukuku usûl-i muhakemesinin tedkikinde mühim bir hizmet teşkil etmektedir.